

ערכת הגָּהָה ראשונה

22 שגיאות נפוצות ומה צריך לעשות ביחס אליהן

◀ מדריך מזורז לעריכת לשון
לסטודנטים ומרצים במסלול כתיבה ועריכה

1

די לשיבוש, או: בדקו היטב לפני שתשתמשו בביטוי בצורה שגויה

אם אינכם בטוחים בביטוי כלשהו, מוטב שלא תשתמשו בו. אל תשליכו את יהבכם (כך הביטוי הנכון) על "שם את יהבו". אל תוקירו תודה – אלא תכירו טובה. אל תעבדו ימים כלילות – אלא לילות כימים, שזה גם הגיוני. אל תיישבו הדורים – אלא יישרו אותם. עוד שיבוש נפוץ הוא "שמנא וסלתא": לא מדובר בביטוי ארמי אלא במלים "השמן שלה והסולת שלה", כלומר שמנה וסולתה – ביטוי מקראי (שמציין חלקים טובים מקורבן המנחה שהיה מועלה לבית המקדש).

2

התייפייפות, או: היזהרו משיבושים הנובעים מהניסיון לכתוב בשפה גבוהה

רצוי מאוד להימנע מצורות לשוניות שנשמעות לכאורה גבוהות אבל למעשה סוחבות איתן רכיבים לא נחוצים: למשל, "באם", הרווח בשפה המשפטית, אינו תקני וכך גם "בכדי".
ב' מיותרת אחרת מופיעה לא פעם בהמשך לפועל "נוקטים": בשימוש נכון, נוקטים פעולה (או כל דבר אחר) ולא נוקטים בפעולה.
מומלץ גם להימנע מ"הינו" ו"מהווה" בחפיד אוגד במשפט – ולהעדיף פשוט "הוא". אפשר לפעמים לכתוב "בשביל" במקום "עבור", ו"תמורת מאה שקלים" במקום "בעבור מאה שקלים".
ועוד יש לתת את הדעת על היעלמה המסתורי של המלה "גמר": בגלל הקונוטציה המינית, בהקשרים אחרים היא הוחלפה כמעט לגמרי במלה "סיים". ובכן, מותר לחבוע את עלבונה של "גמר" ואין סיבה למחוק אותה מהשפה בהקשרים מגוונים. פועל אחר שנעשה לו עוול מסוים הוא "לתת", שמוחלף באופן שגוי ב"להביא": לתת פירושו למסור משהו למישהו אחר (באנגלית: give) ואילו להביא פירושו לקחת דבר – מה ממקום אחד ולשים אותו במקום אחר (באנגלית: bring או fetch). אז לא מביאים חיבוק אלא נוהנים חיבוק. והכי טוב: פשוט מחבקים. כמו כן, אלא אם כן אתם רושמים רשימה, למכולת או מסוג אחר, או רושמים את הילדה לחוג, או משרבטים ציור, אל תשתמשו ב"לרשום". לא רושמות מכתב, סיפור או מחזה, אלא כותבות אותם.

3

זכר ונקבה, או: עברית שפה מגדרית נוקשה

העברית פותחת פתח להרבה בעיות בתחום הזה. אם לא נתחיל כאן מהפכות (כרגע) ולא נהפוך הכל ללשון נקבה, כדאי לשים לב לכמה מהטעויות הנפוצות: "בתי הקפה, הבריים, המסעדות והגלידריות היו מלאות עד אפס מקום" – אופס, באמצע המשפט התחלף המין הדקדוקי, והנשוא צריך להיות בזכר, מה לעשות. "הילדים והאמהות שלהן רקדו במסיבה" – האמהות הובילו כאן ללשון נקבה, אבל צריך להיות כמובן "הילדים והאמהות שלהם".
גם במלים כמו משקפיים, אופניים, מגפיים – כולם זכרים – רבים טועים (ואומרים "איזה משקפיים יפות!"). רק הגרביים (זכר מבחינה לשונית, נקבה בפי כל) נכנעו לאחרונה והאקדמיה ללשון אישרה שיהיו גם זכר וגם נקבה. אשר ללשון הפנייה, יש שמתנגדות ומתנגדים לקשיחות של העברית בתחום זה, ובשנים האחרונות הופנו לאקדמיה ללשון בקשות שתאשר פנייה בלשון נקבה, למשל באולם הרצאות שבו רוב של סטודנטיות ומיעוט סטודנטים. עד כה האקדמיה לא נענתה לבקשה זו.

4

פסיקים, או: היכן הם דרושים והיכן מיותרים

מצד אחד, טקסט נטול פסיקים הוא לרוב לא נהיר ומבלבל את הקורא והקוראים. מצד אחר, גם הפרזה בהם היא בעייתית והם צריכים להיות במקומות הנכונים. כמה כללים בסיסיים:

בין נושא לנשוא אין פסיק, אלא אם כן יש ביניהם פסוקית זיקה או מאמר מוסגר, למשל. כך, במשפט "הסטודנטים והסטודנטיות במכללה, משלמים שכר לימוד גבוה" הפסיק מיותר (הסטודנטים והסטודנטיות במכללה – זה הנושא. משלמים – זה הנשוא). לעומת זאת, במשפט "הסטודנטים והסטודנטיות, שלומדים במכללה, משלמים שכר לימוד גבוה" יופיעו שני פסיקים – אפשר גם ליותר על שניהם, אך לא על אחד מהם בלבד.

הסיפור הלא פשוט של פסיק לפני ו' החיבור: כשמדובר ברשימה מסוג זה או אחר, אין פסיק לפני ו' החיבור. "האישה, האיש, הילדה, הילד והכלב יצאו לטיול". פסיק לפני "והכלב" הוא טעות. אבל יש מקרים שפסיק כן יופיע לפני ו' החיבור: למשל, "האישה, האיש, הילדה, הילד והכלב יצאו לטיול, ופתאום החל לרדת גשם". החלק שאחרי הפסיק הוא משפט עצמאי עם נושא ונשוא ולפיכך: הפסיק כאן כשר.

5

אני רק שאלה, או: איך, כמה ולמה שואלים?

מלה שאלה צריכה להתאים למלה שאליה היא מתייחסת: למשל, "באיזה יום המרפאה פתוחה?"; "באיזו שעה אפשר לקבוע תור?"; "באילו ימים הרופאה עובדת?"

המלה "האם" תופיע רק בתחילת משפט: "האם את רוצה לבוא?", אבל – "שאלתי אותה אם היא רוצה לבוא".

6

אותיות נעלמות, או: מה קורה לכו"ב"כ"ש" ולשי' במשפטי זיקה

לפעמים שאני לא שמה לב, נופלת טעות. למשל במשפט שנכתב פה כרגע. צריך להיות כמובן "כשאני לא שמה לב". "כש" הוא קיצור של "כאשר", ויסודו של השיבוש הזה הוא ככל הנראה פונטי: השמטה או הבלעה של ההגה k הנהגה ברצף בלא תנועה (מדובר בשווא נע הנהגה בלשונונו היום כשווא נח). כך או כך, מחיקתה והדרתה של הכ' מה"כש" היא בהחלט שערורייה.

במשפטי זיקה אין לעקור את הש'. במשפט "הבית בו גרתי נהרס" היא נשמטה: צריך להיות "הבית שבו גרתי נהרס" ואפשר גם "הבית שגרתי בו נהרס". כך גם לא "האיש עליו דיברתי" אלא "האיש שעליו דיברתי". לעומת זאת, את "האיש אותו ראיתי" אין צורך לתקן ל"האיש שאותו ראיתי", אלא פשוט לכתוב "האיש שראיתי".

7

כפילות, או: אין צורך לומר אותו דבר פעמיים

זה לא ביג דיל גדול, אבל בהחלט עודפות מיותרת: "אלטרנטיבה חלופית", למשל, היא כפילות, שהרי אלטרנטיבה היא חלופה אז אפשר בהחלט להסתפק באחת מהן. גם במשפט כמו "אין לו ברירה אחרת", המלה אחרת מיותרת. כך גם "שוב פעם" – פירושה של "שוב" הוא "פעם נוספת", כך ש"שוב" לבדה בהחלט עושה את העבודה. וכן "בערך כ" – אם זה בערך, אין צורך ב"כ", שגם היא מציינת אומדן.

8

סמיכות, או:
הימנעו משרשרת
סמיכויות

"מרצי ותלמידי המכללה התכנסו באולם ההרצאות" הוא משפט שגוי. הנכון:
"מרצי המכללה ותלמידיה התכנסו באולם ההרצאות".
גם "עונת פריחת עצי הדובדבן", לדוגמה, הוא ניסוח לא מומלץ: מוטב לפרק
ל"עונת פריחתם של עצי הדובדבן".

9

לבצע, או: העדיפו
את הפועל עצמו

לא פעם קורה שבמקום לירות מבצעים ירי, במקום להחליט לוקחות החלטה,
במקום לכבס עושים כביסה. תמיד עדיף הפועל עצמו בלי נספחים (ואם אפשר
בכלל לא לירות ולא לבצע ירי, עוד יותר טוב).

10

תאריך, או: השלישי
לחודש או השלושה
בחודש?

כדי לזכור את הצורה הנכונה חשבו תמיד על האחד במאי. לכן השלושה בחודש,
העשרים ותשעה בנובמבר וכיוצא באלה.

11

אינו או לא, או:
הבדילו בין עבר,
הווה ועתיד

אינו, אינה (או איננו ואיננה) נכונים רק בהווה. בעבר ובעתיד - פשוט "לא".
לדוגמה: היא לא הלכה, היא אינה הולכת, היא לא תלך.

12

במידה ש, או:
שימוש נכון
בצירופי-סיבה

אלא אם כן מדובר במדידה של משהו, "אם" קצר ופשוט ימלא את מקומה של
"במידה ש". ואם אנחנו כבר כאן - הצורות הנכונות הן מאחר ש, ייתכן ש, כמעט
ש: ש ולא ו (היוצא מהכלל הוא הואיל ו).

13

נדל"ן, או: מי לוקח
ומי נותן, מי
מקבלת ומי מחזירה

אם אתם משלמים שכר דירה, אתם שוכרים את הדירה ולא משכירים אותה. אם
התמזל מזלכם ואתם בצד שמקבל את החשלוס - אתם המשכירים. כך גם, אם
חברה השאילה לכם ספר, אתם שאלתם את הספר (ולא השאלתם אותו).

14

זוגיות, או: לא טוב
היות המכנס לבדו

אל תידרדרו לתחתון, מכנס, מגף - אלא אם כן קניתם רק חצי, לרגל אחת.
שמות העצם האלה מתקיימים רק בזוג.

15

ראשית, שנית
ומאיזה צד, או:
השלימו את השימוש
בתבנית שבחרתם

אם החלטתן להשתמש במבנה של ראשית, שנית, שלישיית, למשל כדי למנות כמה תופעות או סיבות או כל דבר אחר, היצמדו אליו: אם מופיעה ראשית, צריכה להופיע גם שנית (ושלישיית והלאה, אם אתן ממשיכות למנות). ואם אתן מציגות שני צדדים, הרי אם מופיע "מצד אחד", צריך להופיע גם "מצד שני" (או "מצד אחר").

16

רבים מדי, או:
הימנעו מריבוי
כפול

גם במלים שנשאלו משפות אחרות כדאי להשתמש בצורה נכונה. כך, למשל, בורקס הם כבר רבים (ביחיד: בוריק או בוריקה) ולכן בורקסים זה לא ממש להיט. כך גם ג'ינסים, שרימפסים, רוגלכים.

17

רווחים, או: קחו
נשימה במקום
הנכון

עשו טובה גדולה לקוראים שלכם ואל תעצבנו אותם עם רווחים שאינם במקום, או עם העדרם במקום שהם נדרשים. אחרי כל סימן פיסוק, אך לא לפניו, יופיע רווח.

עוד שגיאות
נפוצות:

18

מי שיש לה מזל אינה ברת מזל אלא בת מזל. בר פירושו בן (מארמית), וכך בן 13 הוא בר מצווה ובת 12 היא בת מצווה (ולא ברת). עוד בענייני בנות: מי שכותב שיצא לירח דבש עם בת זוגתו נשמע כמו אדם בעיית מיוחד. הוא כנראה יצא אליו עם זוגתו או עם בת זוגו, אבל לא עם בתה.

19

מוניטין הם רבים ולא יחיד. "יצאו לו מוניטין" (מקור המלה בשמה של האלה מונטה, המגינה על הכספים והרכוש באימפריה הרומית).

20

"מחיר הדירות יקר כיום יותר מאי פעם". עובדתית נכון, לשונית לא מדויק: מחיר הדירות גבוה, הדירות הן שיקרות.

21

מי שאין לו כבר אשליה אינו אדם מפוקח, אלא מפוכח. מי שעובד קשה אינו עומל אלא עמל ומי שעובדת בפרך אינה עומלת אלא עמלה. הפועל הזה עובד (או עמל) כמו ישן, גָּדַל. כמו כן, מי שאומר אמת או מתוודה אינו אדם כנה אלא כן.

22

אינגלוז, או: כותבים בעברית בתחביר אנגלי

האימפריאליזציה התרבותית האמריקאית שכולנו חיים וחיות בתוכה בהחלט ניכרת גם בשפה ובכתיבה, וכדאי לשים לב שלא פעם אנחנו כותבים בעברית שהיא בעצם סוג של אנגלית.

כמה דוגמאות:

"הוא היה הראשון לדעת שיש כאן טעות". בעברית נכתוב: "הוא היה הראשון שידע שיש כאן טעות".

"היתה זו הוועדה שחננה את האסיר" הוא ניסוח תרגומי. בעברית, כשרוצות להדגיש את עושה הפעולה: "הוועדה היא שחננה את האסיר".

"לקחת אחריות" - בעברית נושאים באחריות או מקבלים אחריות.

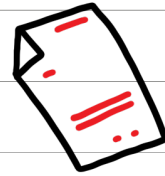
יש גם מי ש"פועל תחת איומים" ואחר שטוען ש"זה לא הרבה מדי לבקש".

שימוש שכיח וצורם במיוחד הוא בביטוי "מרגיש לי", או "זה מרגיש כמו

תבוסה", לדוגמה. בעברית: "אני מרגישֵה שזה...". או "יש הרגשה שזו תבוסה".

הדוגמאות רבות מספור ואולי ההשפעה בלתי נמנעת, אבל כדאי לנסות לדבוק

ככל האפשר בשפה שאנו כותבים בה - העברית.

"ערכת ההגהה הראשונה" מתבססת על כללי האקדמיה ללשון העברית, על התורה הנלמדת בלימודי העריכה, בין היתר באוניברסיטאות תל אביב ובר אילון, ועל מה שאנחנו לומדות ולומדים מעורכי לשון קפדניים במערכות העיתוננים. כשמחעוררות שאלות בענייני שפה, תוך כדי כתיבה, מומלץ בהחלט לבדוק את עצמנו מפעם לפעם - אפשר במילון עב כרס ישן וטוב ואפשר כמובן גם ברשת, במילון מקוון או באתר האקדמיה ללשון.

/// את "ערכת הגהה ראשונה" חיברה צפי סער, עורכת ותיקה וכותבת בעיתון "הארץ".

